

Nieuwsbrief

Nieuws uit Den Haag

Redactie Frederik Schutte en Jo Ottenheim

1. **Verbod om aan particulieren ammoniumnitraat-houdende meststoffen met meer dan 16% stikstof te verkopen** pag. 2
2. **Etikettering** pag. 2
3. **Advies Gezondheidsraad over biologisch geteelde levensmiddelen** pag. 3
4. **Rapport "Gebiedsgerichte uitwerking Nitraatrichtlijn"** pag. 3

Landbouwkundig Nieuws

Redactie Tonnis van Dijk

1. **Zijn assen van verbranding van biomassa, zuiveringslib, kippenmest, etc. bruikbaar als meststof in de landbouw?** pag. 4
2. **Mineralen op landbouwgrond en benutting van mineralen** pag. 5
3. **Intensivering landbouw kan negatief effect bio-energie beperken** pag. 6
4. **Monitoring verspreiding innovaties om verliezen te beperken** pag. 7
5. **Nieuwe NEN-normen voor meststoffen** pag. 9

Nieuws uit Den Haag

1. Verbod om aan particulieren ammoniumnitraathoudende meststoffen met meer dan 16% stikstof te verkopen

Afgelopen juni werden aan de kunstmesthandelaren de contributie-nota's van de MMD ([Stichting Minerale Meststoffen Distributie](#)) verstuurd en een paar weken later ook de eerste nieuwsbrief. Dat leidde uiteraard tot diverse reacties en vragen, maar toch minder dan vooraf gedacht.

De belangrijkste boodschap in de [nieuwsbrief](#) was uiteraard dat vanaf 27 juni 2010 anorganische meststoffen en preparaten met meer dan 16% stikstof in verhouding tot het ammoniumnitraat alleen nog geleverd mogen worden aan:

- a. distributeurs;
- b. agrarische ondernemers (land- en tuinbouwers);
- c. natuurlijke of rechtspersonen die zich beroepshalve bezighouden met onderhoud van parken, tuinen of sportvelden, bosbouw of andere soortgelijke activiteiten.

Sommige bedrijven die reageerden wilden meer toelichting over het feit dat bijvoorbeeld KAS niet meer verkocht mag worden aan particulieren. Andere vonden dat het onderscheid tussen een professional en een particulier in de praktijk niet altijd duidelijk is.

Met betrekking tot dit laatste punt hebben het ministerie van VROM en de Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding aangegeven dit probleem in een breder perspectief te plaatsen via het Europees Actieplan voor de beveiliging van explosieven. Dit omdat ook voor andere risicovolle chemicaliën voor de productie van zelfgemaakte explosieven ("precursoren") maatregelen worden genomen die hierop aansluiten. We verwachten hier op korte termijn meer duidelijkheid te kunnen geven.

Tot slot kan nog opgemerkt worden dat betrokken verkoopkanalen in verschillende landen wordt geadviseerd het principe "know your customer" te volgen, met het advies om bij "verdachte omstandigheden" gerichte vragen te stellen, te vragen naar identiteitspapieren en ook de eigen intuïtie te volgen. (Mogelijk) verdachte zaken voor alle relevante chemicaliën kunnen in Nederland worden gemeld bij het Meldpunt Zelfgemaakte Explosieven: 040-2916000.

2. Etikettering

Meststoffen die voldoen aan de vereisten van [Verordening 2003/2003](#) mogen op het

etiket als EG-meststof worden aangeduid. Deze meststoffen mogen dan binnen de EU vrij worden verhandeld. Meststoffen die niet vallen onder de type-aanduiding uit Verordening 2003/2003 of die niet als EG-meststof worden aangeduid moeten voldoen aan de regels voor verhandelen op grond van de Meststoffenwet, het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet en de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. Deze complexiteit, samen met de diversiteit aan manieren waarop het product is (wordt) verpakt (los, big bag, zak) en vervoerd, leidt tot de conclusie dat de etikettering van minerale meststoffen beter kan. De MMF wil de etikettering van kunstmeststoffen op zo kort mogelijke termijn op een hoger niveau krijgen. Enkele deskundigen gaan momenteel na op welke manier dit het beste kan worden ingevuld.

3. Advies Gezondheidsraad over biologisch geteelde levensmiddelen

Op verzoek van minister Verburg heeft de Gezondheidsraad gekeken naar de eventuele verschillen tussen producten die op verschillende wijze zijn geteeld. Aanleiding was het project "Biologisch gezonder?", waaruit bleek dat onderzoekers het niet eens konden worden over de waargenomen verschillen tussen kippen die gangbaar voer en kippen die biologisch voer kregen. De Gezondheidsraad concludeerde dat er geen wetenschappelijk aantoonbare verschillen zijn in de voedingskundige kwaliteit en de gezondheidseffecten tussen regulier en biologisch geteelde gewassen ([Briefadvies Biologisch geteelde levensmiddelen](#)). In het advies wordt een [uitgebreid onderzoek](#) aangehaald, waarin de nutritionele kwaliteit van biologische en gangbaar geteelde voedingsmiddelen werd vergeleken en wordt geconcludeerd dat beide categorieën levensmiddelen in voedingskundige kwaliteit niet verschillen en dat de kleine verschillen in nutritionele samenstelling te maken leken te hebben met de gebruikte meststoffen en het moment van oogsten. Gangbaar geteelde producten bevatten meer stikstof en biologisch geteelde producten meer fosfor en titreerbaar zuur. De onderzoekers stellen dat het onwaarschijnlijk is dat deze verschillen relevant zijn voor de gezondheid van de consument.

4. Rapport "Gebiedsgerichte uitwerking Nitraatrichtlijn"

Op verzoek van minister Verburg heeft Alterra een [studie](#) uitgevoerd waarin is nagegaan wat de juridische, bestuurlijke, landbouwkundige en milieukundige mogelijkheden zijn voor een gebiedsspecifiek mestbeleid. De studie is een uitwerking van een motie van de Tweede Kamer waarin de Regering wordt gevraagd de mogelijkheden te onderzoeken van een mestbeleid, gebaseerd op meerdere nitraatactieplannen en/of de benoeming van verschillende kwetsbare zones.

Uit het onderzoek blijkt dat het juridisch mogelijk is om gebieden als kwetsbare zone uit te zonderen van de voorschriften van de Nitraatrichtlijn en vervolgens binnen Nederland één of meerdere nitraat-actieprogramma's op te stellen. Het areaal dat kan worden uitgezonderd zal echter naar verwachting beperkt zijn.

Minister Verburg zegde toe de resultaten van het onderzoek te betrekken in de voorbereiding van het volgende actieprogramma Nitraatrichtlijn, dat in werking zal treden in 2014.

Landbouwkundig Nieuws

1. Zijn assen van verbranding van biomassa, zuiveringslib, kippenmest, etc. bruikbaar als meststof in de landbouw?

Inleiding

In sectorplan 24 van het Landelijk Afvalbeheerplan 2 (LAP2) wordt aangegeven dat een nuttige toepassing van reststoffen afkomstig van energiewinning uit biomassa als materiaal of als meststof de voorkeur heeft boven het storten er van. Door het gebruik van deze zogenaamde biomassa-assen als meststof in de landbouw, worden nutriënten opnieuw in de kringloop gebracht. Een zelfde toepassing is denkbaar voor assen die resteren na de verbranding van zuiveringslib (sectorplan 22), dierlijk afval (sectorplan 65) en kippenmest. Een toepassing van de assen als meststof kan leiden tot een besparing op het gebruik van gangbaar geproduceerde kunstmest. Deze besparing is onder andere nodig in verband met de eindigheid van de voorraden aan grondstoffen voor kunstmest, zoals ruwfosfaat.

Agentschap NL heeft Nutriënten Management Instituut gevraagd een bureaustudie uit te voeren, waarin de mogelijkheden en eventuele knelpunten van de toepassing van verbrandingsassen als meststof in de landbouw, op basis van resultaten van onderzoek en wet- en regelgeving, worden beschreven. Ten behoeve van deze studie wordt gebruik gemaakt van een eerder door ECN uitgevoerd onderzoek "Hoeveelheid en samenstelling van reststoffen uit biomassaverbranding en de mogelijkheden voor nuttige toepassing". In dit onderzoek zijn de te verwachten hoeveelheden en samenstellingen van de reststoffen die vrijkomen bij biomassaverbranding in kaart gebracht. De ECN-studie wordt uitgevoerd in de periode vanaf eind 2009 tot begin 2010 en de rapportage wordt in het tweede kwartaal van 2010 verwacht.

Doelstelling

Het in beeld brengen van de mogelijkheden en eventuele knelpunten van de toepassing van reststoffen uit verbranding van biomassa, zuiveringslib, dierlijk afval en kippenmest als meststof in de Nederlandse landbouw.

Te verwachten resultaten

Inzicht in de mogelijkheden en eventuele knelpunten van de toepassing van reststoffen uit verbranding van biomassa, zuiveringsslib, dierlijk afval en kippenmest als meststof in de Nederlandse landbouw, door de volgende onderdelen:

- Karakterisering van de landbouwkundige waarde van de assen door een beoordeling van de waardegevende bestanddelen, zoals het gehalte aan fosfor, kalium, calcium, magnesium, zwavel, etc. en de te verwachten werking van deze nutriënten. Ook wordt aandacht besteed aan de eventuele waarde van de assen als kalkmeststof.
- Inzicht in de huidige wet- en regelgeving betreffende de toelating van reststoffen als meststof en in de consequenties daarvan voor de mogelijke toelating van de assen als meststof.
- Inzicht in de mogelijke bijdrage van reststoffen uit verbranding van biomassa, zuiveringsslib, dierlijk afval en kippenmest aan het verminderen van het gebruik van minerale meststoffen in Nederland.
- Inzicht in de situatie in ons omringende landen m.b.t. de recycling van reststoffen uit verbranding van biomassa, zuiveringsslib, dierlijk afval en kippenmest en de belangrijkste van toepassing zijnde wetgeving in die landen.
- Inzicht in de relevante ontwikkelingen in beleid en wetgeving op Europees niveau.
- Inzicht in relevante ervaringen met de inzet van andere reststoffen als meststof of de mogelijkheden als grondstof in de kunstmestindustrie.

De studie zal door NMI in 2010 worden uitgevoerd.

2. Mineralen op landbouwgrond en benutting van mineralen

In de Nederlandse landbouw is de aanvoer van stikstof (N), fosfaat (P_2O_5) en kali (K_2O) via meststoffen de afgelopen 20 jaar sterk verminderd (zie tabel). Dat geldt voor zowel kunstmest als voor dierlijke mest. De mestwetgeving dwingt boeren ertoe om steeds zuiniger met meststoffen om te gaan. De sterke verlaging van de bemesting was mogelijk doordat de benutting van de toegediende meststoffen sterk is verbeterd, met name van mineralen uit dierlijke mest. De landbouwproductie bleef daarbij op peil, maar met name op grasland daalden de ruweiwit- en kaligehalten in het gras. De totale afvoer van N, P_2O_5 en K_2O via akkerbouwgewassen veranderde in de onderzoeksperiode nauwelijks. De schijnbare benutting van N steeg in de periode 1990 – 2009 van 52% naar 61%, die van P_2O_5 van 46 naar 76% en die van K_2O van 75 naar 91%. Schijnbare benutting is afvoer via gewas gedeeld door de totale aanvoer. Met name voor fosfaat en kali zijn dit enorme verbeteringen. Voor stikstof geldt dat bij de aanvoer via meststoffen en bij de netto belasting van de bodem reeds is gecorrigeerd voor de gasvormige N-verliezen via ammoniakemissie.

De netto belasting van de bodem staat in de laatste kolom van de tabel. Dit is de totale hoeveelheid mineralen die in de bodem achterblijft na de oogst van de gewassen. Deze hoeveelheden zullen hetzij accumuleren in de bodem (organische

stof en fysisch/chemische binding aan bodemdeeltjes), hetzij uitspoelen naar grond- en oppervlaktewater, hetzij vervluchtigen (geldt alleen voor N via denitrificatie).

Aanvoer, afvoer en netto belasting van landbouwgrond met N, P₂O₅ en K₂O, mln kg per jaar.

Mineraal	Jaar	Aanvoer				totaal	Afvoer gewas	Netto belasting
		dierl.mest	kunstmest	overige	depositie			
N	1990	484	401	38	82	1005	520	485
	1995	501	395	37	76	1009	472	537
	2000	409	330	39	67	845	429	416
	2005	356	269	40	56	721	380	341
	2009	342	230	35	47	654	400	254
P ₂ O ₅	1990	227	76	16	2	321	149	172
	1995	204	62	11	0	277	131	147
	2000	147	41	11	0	199	126	73
	2005	151	48	7	0	206	121	85
	2009	140	27	7	0	174	133	41
K ₂ O	1990	639	99	6	12	756	564	192
	1995	645	69	12	12	737	534	204
	2000	547	52	11	12	622	498	124
	2005	512	47	12	12	583	478	105
	2009	480	29	7	12	528	480	48

Bron: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37502&LA=NL>

3. Intensivering landbouw kan negatief effect bio-energie beperken

De omzetting van natuur in landbouwgrond als gevolg van de teelt van gewassen voor bio-energie leidt tot achteruitgang van biodiversiteit en extra uitstoot van broeikasgas. Intensivering in de landbouw wordt gezien als een potentiële oplossing voor dit probleem. De vraag naar extra gewassen voor bio-energie kan dan worden opgevangen door grotere oogsten op bestaande landbouwgrond.

Intensivering kan echter ook leiden tot extra uitstoot van broeikasgas (N₂O) en druk op biodiversiteit door gebruik van meer kunstmest. Als intensivering voornamelijk wordt bereikt door hogere doseringen stikstofkunstmest - waarschijnlijk de gemakkelijkste manier van intensivering - dan kunnen indirecte emissies tot 150 kg CO₂-equivalenten per gigajoules biobrandstof het gevolg zijn. Hogere opbrengsten kunnen ook worden gerealiseerd door verbeterd landbouwmanagement en de keuze van andere gewasvariëteiten. Op basis van mondiale gegevens over de relatie tussen kunstmestdosering en opbrengsten moet rekening worden gehouden met een beperkte gemiddelde indirecte emissie van 5 kg CO₂-equivalenten per gigajoules biobrandstof.

De groeiende mondiale vraag naar voedsel en veevoer maakt al een flinke toename van de landbouwopbrengsten noodzakelijk. Het is daarom lastig vast te stellen in

hoeverre de productie van biobrandstoffen een extra impuls is voor deze opbrengstverbetering.

Bron: Stehfest E, Ros J & Bouwman L (2010) Indirect effects of biofuels: intensification of Agricultural production. Bilthoven, PBL-publication nr. 500143005, 8pp.

4. Monitoring verspreiding innovaties om verliezen te beperken

Inleiding

In het vierde Actieprogramma in het kader van de Nitraatrichtlijn zijn de o.a. gebruiksnormen voor de periode 2010 – 2013 opgenomen. Aangekondigd is verder dat deze gebruiksnormen na 2013 verder zullen worden aangescherpt. Wel is aangegeven dat door toepassing van innovatieve maatregelen die normen mogelijk minder streng zullen worden dan zonder die maatregelen. Het Ministerie van LNV heeft aan Wageningen UR gevraagd de effecten van innovaties zichtbaar te maken en de verspreiding van die innovaties te monitoren. Op 30 maart werd een workshop gehouden met een groep van 25 personen afkomstig uit onderzoek, voorlichting, agrarische belangenorganisaties en overheid. Doel van de bijeenkomst was om na te gaan wat innovaties zijn in relatie tot emissiereducerend (nutriënten)management en hoe je de effecten kunt kwantificeren.

Welke maatregelen vallen reeds onder de Nitraatrichtlijn (4^e Actieprogramma)?

Via steekwoorden worden de reeds verplichte maatregelen weergegeven. Goede Landbouw Praktijk (GLP) is de basis van deze maatregelen.

- Bemesting
 - Differentiatie naar bodemvruchtbaarheid (verplichte grondanalyse bij derogatie; algemene eis Nitraatrichtlijn)
- Gewas
 - Vanggewassen (na maïs)
 - Opbrengstverhogende maatregelen (algemene eis Nitraatrichtlijn)
 - Differentiatie naar opbrengstniveau (aardappelen)
- Dierlijke mest
 - Verhouding dierlijke mest – kunstmest (maximale N-gift via mest: 170 c.q. 250 kg N/ha; timing dierlijke mestgift; geen mest in najaar en winter)
- Melkveehouderij
 - Stikstofbemesting na scheuren van grasland (tijdstip scheuren; volggewassen; grondanalyse na scheuren).

Wat zijn dan nog innovaties of wat wordt als zodanig beschouwd?

- Bemesting
 - Stikstofbijmestsystemen (NBS)

- Plaatsing van meststoffen: rijenbemesting, beddenbemesting
- Fertigatie (druppelbevloeiing met daarin opgeloste meststoffen)
- Soort kunstmest / bemestingssysteem
- Geavanceerde systemen die rekening houden met bodemvruchtbaarheid
- Gewas
 - Vanggewassen bij andere gewassen dan maïs
 - Afvoeren / recyclen van gewasresten
 - Extensiveren (verhogen aandeel graan in bouwplan)
- Dierlijke mest
 - Mestbewerking
 - Nitrificatieremmers bij mest
- Melkveehouderij
 - Beperken van beweiding
 - Verhouding grasareaal : maïsareaal.

Door de aanwezigheid is nog een aantal mogelijke maatregelen toegevoegd, zoals

- Diep wortelende gewassen na ondiep wortelende gewassen
- Voorziening van bouwland met organische stof
- Maatwerk voor wat betreft berekening
- Goede gewasbescherming, waardoor er geen groeibeperkende omstandigheden zijn
- Veredeling → rassen die efficiënter met stikstof omgaan
- Maatregelen die de nitraatconcentratie in het grondwater beïnvloeden (bijv. waterbeheer)

Follow-up

Mede naar aanleiding van deze bijeenkomst is de doelstelling van het project nader geconcretiseerd en ingekaderd. De hoofddoelstelling blijft: "Het monitoren van de verspreiding van innovaties die door de landbouwsector worden geïmplementeerd om de emissies naar het milieu te verminderen". De sector heeft daarbij de innovatieopgave en de overheid monitoort de implementatie.

Het Ministerie van LNV heeft het project vervolgens nader ingekaderd:

- Richten op maatregelen die het nitraatgehalte van het grondwater reduceren;
- De monitoring vooral richten op de akkerbouw en de tuinbouw;
- De monitoring beperken tot de zandgebieden;
- Vooraf het milieueffect van innovatieve maatregelen schatten;
- Innovatieve maatregelen zijn maatregelen die verder gaan dan die genoemd in het 4e Actieprogramma Nitraatrichtlijn.

Bron

Verslag bijeenkomst Monitoring Verspreiding Innovaties d.d. 30 maart 2010. Belangstellenden kunnen dit verslag, evenals een hand-out van één van de presentaties opvragen bij Tonnis van Dijk (t.a.vandijk@nmi-agro.nl).

5. Nieuwe NEN-normen voor meststoffen

Overzicht van nieuwe publicaties betreffende meststoffen van het Nederlands Normalisatie Instituut, inclusief de Europese normen, in de periode 4 augustus 2009 t/m 6 april 2010. De normbladen kunnen worden besteld bij NEN Klantenservice, tel. 015-2690391, waar men ook met vragen terecht kan. Tevens kunnen de genoemde normen via internet besteld worden (www.nen.nl). Correspondentieadres: Postbus 5059, 2600 GB Delft.

- NPR-CEN/TS 15919:2009 en Meststoffen – Extractie van fosfor oplosbaar in 2 % mierenzuur Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15920:2009 en Meststoffen – Extractie van fosfor oplosbaar in 2 % citroenzuur Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15921:2009 en Meststoffen – Extractie van fosfor volgens Petermann bij 65° C Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15922:2009 en Meststoffen – Extractie van fosfor volgens Petermann bij omgevingstemperatuur Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15923:2009 en Meststoffen – Extractie van fosfor oplosbaar in Joulie's alkaline ammonium citraat Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15924:2009 en Meststoffen – Bepaling van de fijnheid van malen van zachte natuurlijke fosfaten Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15925:2009 en Meststoffen – Extractie van de totale hoeveelheid zwavel aanwezig in verschillende vormen Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15926:2009 en Meststoffen – Extractie van in water oplosbare zwavel waarvan zwavel in verschillende vormen aanwezig is Prijs EUR 30.70 excl. BTW
- NEN-EN 15749:2009 en Meststoffen – Bepaling van het sulfaatgehalte gebruikmakend van drie verschillende methodes Prijs EUR 44.00 excl. BTW
- NEN-EN 16024:2009 Ontw. En Meststoffen – Bepaling van 1H,2,4-triazool in ureum en in meststoffen die ureum bevatten – Methode met behulp van hogedrukvoelstofchromatografie (HPLC) Commentaar voor: 2010-03-26 Prijs EUR 21.00 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15956:2010 en Meststoffen – Extractie van fosfor oplosbaar in minerale zuren Prijs EUR 31.10 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15957:2010 en Meststoffen – Extractie van fosfor welke oplosbaar is in neutraal ammonium citraat Prijs EUR 31.10 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15958:2010 en Meststoffen – Extractie van in water oplosbare fosfor Prijs EUR 31.10 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15959:2010 en Meststoffen – Bepaling van extractie fosfor Prijs EUR 44.55 excl. BTW

- NPR-CEN/TS 15960:2010 en Meststoffen – Extractie van calcium, magnesium, natrium en zwavel (in vormen van sulfaat) Prijs EUR 31.10 excl. BTW
- NPR-CEN/TS 15961:2010 en Meststoffen – Extractie van in water oplosbare calcium, magnesium, natrium en zwavel (in vormen van zwavel) Prijs EUR 31.10 excl. BTW
- NEN-EN 16075:2010 Ontw. En Meststoffen - Bepaling van N-(2-nitrophenyl) fosforzuur triamide(2-NPT) in ureum en meststoffen die ureum bevatten - Methode met behulp van chromatografie voor hoogwaardige vloeistof (HPLC) Commentaar voor: 2010-06-25 Prijs EUR 21.25 excl. BTW

N.B. De vorige reeks nieuwe NEN-normen is opgenomen in de MMF-Nieuwsbrief van september 2009